

Spis rzeczy i objaśnienia

DYTYRAMBY DIONIZYJSKIE / DIONYSOS-DITHYRAMBEN

Tylko błazen! Tylko poeta!

Wcześniej w: *Tak rzekł Zaratustra* 1883, w rozdziale części czwartej *Pieśń smutku* śpiewa ją Czarownik, z poprzedzającym tekstem:

„Znam was, wyżsi ludzie, znam was, znam też tego potwora, którego wbrew woli kocham, kocham Zaratustrę: on sam wydaje mi się często podobny do pięknej maski świętości,

– podobny nowemu cudownemu maskaradowemu przebraniu, w którym znalazł upodobanie mój zły duch, ten smutny diabeł – kocham Zaratustrę, jak myślę często, z powodu mojego złego ducha. –

Ale *ten* już mnie dopada, i zmusza mnie, ten duch smutku, ten diabeł wieczornego zmierzchu, i, doprawdy, wyżsi ludzie, wzbiera w nim chęć – otwórzcie tylko oczy! – wzbiera w nim chęć, aby przyjść *nago*, czy jako mężczyzna czy jako kobieta, nie wiem jeszcze: ale przychodzi, zmusza mnie, biada! otwórzcie swoje zmysły!

Dzień dogasa, wszystkie rzeczy ogarnia wieczór, też najlepsze rzeczy; słuchajcie i patrzcie, jaki to jest diabeł, mężczyzna czy kobieta, ten duch wieczornego smutku!”

Tak rzekł stary Czarownik, obejrzał się chytrze wokół siebie, i sięgnął po swoją harfę.”

Po w. 30 dodatkowo: „i fałszywymi ziemiami”, w. 31:

„herumschweifend, herumschwebend”, snujący się wkoło, latający wkoło. 7

U cór pustyni / Unter Töchtern der Wüste

Wcześniej w: *Tak rzekł Zaratustra* 1883, w rozdziale części czwartej o tym samym tytule. Tekst kończy się wersem 141 „Amen” 11

Ostatnia wola / Letzter Wille

Wersja z rękopisu, jesień 1883:

»O pewnym zwycięstwie

Tak jak niegdyś zwyciężającym i umierającym go widziałem; przyjaciela, co boskie spojrzenia i błyski rzucał w moją mroczną młodość –

własnowolnie i głęboko, szturmując dla uciechy jeszcze przed szturmem w bitwie, krwawiąc jeszcze przed cierpieniem, i gdy się zbliżali wrogowie do wybranych chorągwi, – wśród umierających najpogodniejszy, wśród zwyciężających najcięższy, po-myślnie, przed-myślnie na swoim losie stojąc – drząc dlatego, że zwyciężył, śmiejąc się dlatego, że umierając zwyciężył – rozkazując, gdy umierał: – a rozkazał, <i>żeby niszczyć i nie szanować</i> – Och ty moja wolo, moje We-mnie, Nade-mną! ty moja Konieczności! Zwól, abym tak zwyciężył – i oszczędź mnie dla tego Jednego zwycięstwa! Ocal i oszczędź mnie i ustrzeż mnie przed wszelkimi małymi zwycięstwami, ty przesłanie mojej duszy i odwrócenie wszelkiej niedoli, ty moja Konieczności!«	18
Pośród ptaków drapieżnych / Zwischen Raubvögeln	19
Znak ogniowy / Das Feuerzeichen	23
Słońce tonie / Die Sonne sinkt	24
Skarga Ariadny / Klage der Ariadne	
Wcześniej w: <i>Tak rzekł Zaratustra</i> , w rozdziale księgi czwartej Czarownik lament napotkanego przez Zaratustrę nieszczęśliwego człowieka, który okazał się szarlatanem-komediantem i został za tę sztuczkę obity przez niego kijami.	26
Sława i wieczność / Ruhm und Ewigkeit	30
O ubóstwie najbogatszego / Von der Armut des Reichsten	34
IDYLLE Z MESSYNY / IDYLLEN AUS MESSINA	
<i>Idylle</i> powstały podczas trzytygodniowego pobytu Nietzschego na Sycylii w maju 1882 i w tym roku zostały wydane. W porządku chronologicznym sytuują się między <i>Jutrzenką</i> a <i>Wiedzą radosną</i> . Mają charakter cykliczny przez nawiązania do rytmów pieśni ludowych	39
Księżę Vogelfrei / Prinz Vogelfrei	41
Mały bryg nazywany „Aniołkiem” / Die kleine Brigg, genannt „das Engelchen“	42
Pieśń pasterza kóz / Lied des Ziegenhirten	43
Mała wiedźma / Die kleine Hexe	44
Nocna tajemnica / Das nächtliche Geheimnis	45
Pia, caritatevole, amorissima	46
Ptak albatros / Vogel	47
Ptasi sąd / Vogel-Urtheil	47

Z KSIĄG FILOZOFICZNYCH

<i>Ludzkie, arcyłudzkie, Książka dla wolnych duchów / Menschliches, Allzumenschliches</i> , 1878, wyd. rozszerz. o cz. 2 1886. W cz. 2 dodatkowo zbiór 350 myśli i aforyzmów oraz dialog <i>Wędrowiec i jego cień</i> .	
Wśród przyjaciół / Unter Freunden	
Epilog cz. 1.	51
<i>Jutrzenka. Myśli o przesądach moralnych / Morgenröte</i> , 1881	
<i>Ach, dajcie już obłąd / Ach, so gebt doch Wahnsinn</i>	
W rozdziale księgi pierwszej <i>Znaczenie obłąd w historii moralności</i> , tekst prozą, poprzedzony zdaniem: „Kto waży się rzucić wzrok na dzikość najbardziej gorzkich i niezliczonych udręk duszy, za którymi prawdopodobnie tęsknił najbardziej płodni ludzie wszystkich czasów! Usłyszeć te wzdychania samotnych i upośledzonych:”	52
<i>Wiedza radosna / Die fröhliche Wissenschaft</i> , 1882, wyd. rozsz. 1887	
Żart, podstęp i zemsta / Scherz, List und Rache	53
Zaproszenie / Einladung	53
Moje szczęście / Mein Glück	53
Śmiało / Unverzagt	53
Rozmowa / Zwiegespräch	54
Do cnotliwych / An die Tugendsamen	54
Mądrość świata / Welt-Klugheit	54
Vademecum – vadetecum	54
Przy trzecim linieniu / Bei der dritten Häutung	54
Moje róże / Meine Rosen	55
Potwarca / Der Verächter	55
Przysłowie mówi / Das Sprichwort spricht	55
Do przyjaciela światła / An einen Lichtfreund	56
Dla tancerzy / Für Tänzer	56
Dzielny / Der Brave	56
Rdza / Rost	57
Wyżej! / Aufwärts	57
Dewiza silnego człowieka / Spruch des Gewaltmenschen	57
Wąskie dusze / Schmale Seelen	57

Mimowolny uwodziciel / Der unfreiwillige Verführer . . .	57
Do rozważenia / Zur Erwägung	57
Przeciw pysze / Gegen die Hoffahrt	57
Mężczyzna i kobieta / Mann und Weib	57
Interpretacja / Interpretation	57
Lekarstwo dla pesymistów / Pessimisten-Arznei	58
Prośba / Bitte	58
Moja siła / Meine Härte	58
Wędrowiec / Der Wanderer	59
Pociecha dla początkujących / Trost für Anfänger	59
Gwiezdny egoizm / Sternen-Egoismus	59
Bliźni / Der Nächste	60
Zamaskowany święty / Der verkappte Heilige	60
Niewolny / Der Unfreie	60
Samotny / Der Einsame	60
Seneca et hoc genus omne	61
Lód / Eis	61
Pisma młodzieńcze / Jugendschriften	61
Uważaj / Vorsicht	61
Pobożny mówi / Der Fromme spricht	62
Bez zawiści / Ohne Neid	62
Heraklityzm / Heraklitismus	62
Zasada arcydelikatnych / Grundsatz der Allzufeinen . . .	62
Porada / Zuspruch	63
Gruntowny / Der Gründliche	63
Na zawsze / Für immer	64
Sądy zmęczonych / Urteile der Müden	64
Upadek / Niedergang	64
Przeciw prawom / Gegen die Gesätze	64
Mądry mówi / Der Weise spricht	60
Utracona głowa / Den Kopf verloren	60
Pobożne życzenia / Fromme Wünsche	65
Pisać nogą / Mit dem Fuße schreiben	65
»Ludzkie, arcyłudzkie«	65
Mojemu czytelnikowi / Meinem Leser	66
Malarz realistyczny / Der realistische Maler	66
Próżność poety / Dichter-Eitelkeit	66
Wybredny smak / Wählerischer Geschmack	66
Krzywy nos / Die krumme Nase	67

Pióro bazgrze / Die Feder kritzelt	67
Wyżsi ludzie / Höhere Menschen	67
Sceptyk mówi / Der Skeptiker spricht	68
Ecce homo	68
Moralność gwiazd / Sternen-Moral	68
<i>Ty co ognistą zaporą / Der du mit dem Flammenspeere</i> Motto czwartej księgi <i>Wiedzy radosnej</i> 1882, <i>Sanctus</i> <i>Januarius</i>	69
Pieśni księcia Vogelfrei / Lieder des Prinzen Vogelfrei	70
Dodatek do <i>Wiedzy radosnej</i> , wyd. 2, 1887. Do Goethego / An Goethe Parafraza zakończenia <i>Fausta</i>	70
Powołanie poety / Dichters Berufung Rozszerzona wersja wiersza <i>Ptasi sąd z Idylli z Messyny</i>	70
Na Południu / Im Süden Zmieniona i rozszerzona wersja wiersza <i>Księżę</i> <i>Vogelfrei z Idylli z Messyny</i>	72
Pobożna Beppa / Die fromme Beppa Wiersz przejęty z <i>Idylli z Messyny</i> , tam pt. <i>Mała wiedźma</i> . . .	73
Tajemnicza łódź / Der geheimnisvolle Nachen Wiersz przejęty z <i>Idylli z Messyny</i> , tam pt. <i>Nocna tajemnica</i> . .	74
Oświadczyzny / Liebeserklärung Skrócona wersja wiersza <i>Ptak albatros z Elegii z Messyny</i> . . .	75
Pieśń teokrytycznego pasterza kóz / Lied eines theokritischen Ziegenhirten	75
Wiersz przejęty z <i>Elegii z Messyny</i> , gdzie miał tytuł <i>Pieśń pasterza kóz</i>	
<i>Wobec niepewnych siebie dusz / Diesen ungewissen</i> <i>Seelen</i>	76
Błazen w rozpacz / Narr in Verzweiflung	77
Rimus remedium W tytule makaronizm: <i>rym środkiem zaradczym</i>	77
„Moje szczęście!” / „Mein Glück!”	78
Ku nowym morzom / Nach neuen Meeren Sils-Maria	79
Do wiatru mistrala / An den Mistral-Wind	80
<i>Mieszkam w moim własnym domu / Ich wohne in mei-</i> <i>nem eignen Haus</i> Wiersz otwiera uzupełnione wydanie <i>Wiedzy radosnej</i> 1887 . . .	80

<i>Tak rzekł Zaratustra. Książka dla wszystkich i dla nikogo / Also sprach Zarathustra</i> , cz. 1 1883, cz. 2 i 3 1884. cz. 5 1885 (druk prywatny), cz. 1–3 1886 z podtytułem.	
Pieśń nocna / Das Nachtlid	
Rozdział części drugiej	83
Pieśń taneczna / Das Tanzlied	
Jw.	85
Pieśń grobowa / Das Grablied	
Jw.	87
<i>Kiedys – tak myślę... / Einstmals – ich glaub'</i>	
W rozdziale części czwartej <i>Rozmowa z królami</i> , wiersz poprzedzony wypowiedzią:	
„A cóżem to usłyszał? odpowiedział Zaratustra, jakaż mądrość u królów! Jestem zachwycony, doprawdy, mam ochotę, aby zrobić z tego rym!	
– choć może się zdarzyć, że to będzie rym, który nie nada- je się dla każdego ucha. Zapomniałem już od dawna mieć względ na ośle uszy. A więc! Do dzieła!”	91
Pieśń nocnego wędrowca / Nacht-Wandler Lied	
Tamże, jako zakończenie rozdziału <i>Pieśń nocnego wędrow- ca</i> , poprzedzone wypowiedzią: „Poznaliście moją pospół- ną pieśń (oryg. <i>Rundgesang</i>)? Odgadliście, czego ona chce? A więc! Do dzieła! Wy wyżsi ludzie, więc zaśpiewajcie mi teraz sami tę pieśń, której imię jest »Jeszcze raz«, sens »na całą wieczność« – śpiewajcie, wyżsi ludzie, pospólną pieśń Zaratury!”	91
<i>Poza dobrem i złem Preludium do filozofii przyszło- ści / Jenseits von Gut und Böse</i> , 1886	
Z wysokich gór / Aus hohen Bergen	92
<i>Co z miłości czynione... / Was aus Liebe getan</i>	
Aforyzm 153	94
<i>Ecce homo</i>	
<i>Przy tym moście stanąłem / An der Brücke stand</i>	
Nad autobiograficzną książką <i>Ecce homo. Jak się staje tym, czym się jest</i> , z której pochodzi ten wiersz, Nietzsche pra- cował od października 1888 do kryzysu z początkiem 1889 roku. Została wydana 1908 z archiwum pisarza. Wiersz poprzedzony tekstem: „I kiedy mówię po drugiej stronie Alp, mówię właściwie tylko: Wenecja. Kiedy szukam in- nego słowa dla muzyki, znajduję tylko to słowo: Wenecja.	

Nie umiem robić żadnej różnicy między łzami a muzyką – nie mogę myśleć o szczęściu, o Południu, bez dreszczu bojaźni.”	95
ZE SPUŚCIZNY	
<i>Wiersze wczesne 1858–1860</i>	
Pforta (wiosna 1858)	99
Pozdrowienie / Gruß (też pt. Dokąd? / Wohin?)	100
Dwa skowronki / Zwei Lerchen (marzec)	100
Kolumb (maj) / Colombo	101
<i>Życie jest zwierciadłem / Ein Spiegel ist das Leben</i> (1 września)	102
Pożegnanie / Lebewohl (jesień)	102
Rozłączenie / Trennung	103
<i>Na nagiej skalnej rafie... / Auf nackter Felsenklippe</i> (1859)	104
<i>Chmury piętrząca / Wolkenauftürmende</i>	104
Powrót / Rückkehr	105
Bez ojczyzny / Ohne Heimat	106
Pieśń majowa / Mailied (luty)	107
Tęsknota do ojczyzny / Heimweh	108
W oddali / In der Ferne (maj–czerwiec)	108
Ciernista różyczka / Dornröschen	109
<i>Nie ma szczęścia... / Es gibt kein Glück</i> (lipiec)	110
Saaleck	110
Na urodziny / Zum Geburtstag	111
Stara mateczka / Alt Mütterlein	112
Utracona / Verloren	112
Powrót do domu / Heimkehr	113
Boże Narodzenie / Weihnachten (Naumburg, 24 grudnia 1860)	114
<i>Wiersze młodzieńcze 1861–1864</i>	
Niemiecka ochota do śpiewu / Deutsche Sangeswonne (1861)	115
Jesień / Herbst	115
Dalej w górę, dalej w dolinę / Rein zur Höh (Pforta, 30 stycznia 1862)	116
Ty zawołałeś – Panie... (lipiec)	117
Pieśni / Lieder	
<i>Me serce jest ogromne jak jezioro / Mein Herz ist</i>	118

<i>Jest wiatr wiejący o północy / Es ist der Wind</i>	118
<i>Samotny po niebiesko-mrocznym / Einsam durch.</i>	119
<i>W cichych godzinach... / In stillen Stunden</i>	119
<i>Pozwól mi przed tobą rozwinąć / Laß mich dich entfalten</i> . . .	120
<i>Włóczyć się, włóczyć / Schweifen, o schweifen</i>	120
<i>Młoda rybaczka / Junge Fischerin</i>	121
<i>Na dzień 18. października / Zum 18. Oktober</i> (16 października)	
Święto Wartburgfest na pamiątkę zgromadzenia 500 osób w Wartburgu w dniach 18/19 października 1817, w 300-lecie Reformacji, z żądaniem zjednoczonych Nie- miec, konstytucji i uczestnictwa politycznego.	122
<i>Jakże w mym sercu jest gorąco / So ist's in meinem</i> <i>Herzen heiß</i> (listopad)	123
<i>Rozpacz / Verzweiflung</i>	124
<i>Wspomnienie / Erinnerung</i> (1863)	124
<i>Od nas — do nas / Herüber — hinübe</i>	124
<i>Odpuścić, zapomnieć / Vergeben, vergessen</i>	125
<i>Niewierna miłość / Untreue Liebe</i>	125
<i>Przed krucyfiksem / Vor dem Kruzifix</i> (18 kwietnia)	126
<i>Teraz i dawniej / Jetzt und ehedem</i> (kwiecień)	129
<i>Stary Madziar / Der alte Magyar</i>	131
<i>Śmierć Beethovena</i>	132
<i>Myśli nocne / Nachtgedanken</i> (1963/64)	135
<i>Nieznanemu Bogu / Dem unbekannten Gotte</i>	137
<i>Wiersze 1871–1885</i>	
<i>Do melancholii / An die Melancholie</i> (Grünewald, lato 1871).	138
<i>Po nocnej burzy / Nach einem nächtlichen Gewitter</i>	139
<i>W górach / Im Gebirge</i> (1876)	140
<i>Motto</i>	140
<i>Szczęście, szczęście, łupie piękny / Glück, o Glück</i>	141
<i>W dali huczy grom... / Fern brummt der Donner...</i>	141
<i>Dzień dogasa / Der Tag klingt ab</i>	141
<i>Rym końcowy / Schlussreim</i> (1882).	142
<i>Reguły życia / Lebensregeln</i>	142
<i>Desperat / Desperat</i>	142
<i>Nauzykaa śpiewa / Nausikaa-Lieder</i>	143
<i>Pieśni i aforyzmy / Lieder und Sinnsprüche</i>	144

<i>Nowy Kolumb / Der neue Columbus</i> Pierwsza wersja napisana dla Lou Andreas-Salomé, listopad 1882, wersja ostateczna 1884.	144
<i>To nie jest księga: cóż po księgach! / Dies ist kein Buch</i>	145
<i>Do Ideału / An das Ideal</i>	145
<i>Do przyjaźni / An die Freundschaft</i>	145
<i>Słowo / Das Wort</i>	146
<i>Wśród wrogów</i>	146
<i>Pinia i błyskawica</i>	147
<i>Portofino</i>	147
<i>Drzewo jesienią / Baum im Herbst</i> (1884)	147
<i>Teraz, kiedy dzień / Nun, da der Tag</i>	148
<i>Wszystko jeszcze dostanę w udziale / Nun wird mir alles</i> . . .	149
<i>Artur Schopenhauer / Arthur Schopenhauer</i>	150
<i>Szukając miłości... / Nach Liebe suchend...</i> (jesień)	150
<i>Opór / Der Widerstand</i>	150
<i>Do Hafiza / An Hafis</i>	150
<i>Na widok szlafroka / Beim Anblick eines Schlafrocks</i>	151
<i>Do Ryszarda Wagnera / An Richard Wagner</i> Wiersz występuje w dwóch wersjach.	151
<i>Dla fałszywych przyjaciół / Für falsche Freunde</i>	152
<i>Fala stanąć nie może / Die Welle steht nicht still</i>	152
<i>Wędrowiec / Der Wanderer</i> <i>Das Magazin für Literatur</i> 1884 nr 7, 7 lipca	152
<i>Niemiecki listopad / Im deutschen November</i> <i>Das Magazin für Literatur</i> 1884 nr 28, 14 lipca, pierwsza wersja pt. <i>Der Herbst, Rosenlaui, lato 1877</i>	153
<i>Lodowiec / Am Gletscher</i> <i>Das Magazin für Literatur</i> 1884 nr 30, 28 lipca, pierwsza wersja 1877 pt. <i>Sommer im Hochgebirge</i>	155
<i>Wolny duch / Der Freigeist</i> (jesień) Publ. 1894. Też pt. <i>Osamotniony / Vereinsamt</i>	157
<i>Późne aforyzmy i urywki</i>	
<i>Buatschleli batscheli</i>	158
<i>Spżowe milczenie / Das eherne Schweigen</i>	158
<i>Biegleś za szybko / Du liefst zu rasch</i>	158
<i>zaśnieżona dusza, do której / eine verschneite Seele</i>	158
<i>błyszczący tańczący potok / ein glänzender</i>	159
<i>Zuchwałego strzeż się ostrzegać / Den Verwegnen</i>	159

Dobrze wytropione / Gut verfolgt	159
kręto idą wielcy ludzie i rzeki / krumm gehen	159
kozy, gęsi i inni / ziegen, gänse	159
czy to szcudła	160
szynk obok każdego sklepu / ein saufaden	160
niebo stoi w płomieniach, morze / der Himmel steht	160
morze szczyrzy zęby / das Meer fletscht die Zähne	160
czy wasz Bóg, powiedzcie mi / euer Gott, sagt ihr mir	160
musisz znów się wmieszać w tłum / du musst wieder	160
nie lekceważ go / kennt ihn nicht	161
już naśladował samego siebie / schon ahmt	161
moja mądrość czyniła jak słońce / meine Weisheit	161
jego współczucie jest twarde / sein Mitleid	161
taka jest teraz moja wola / so ist's jetzt	161
mali ludzie / kleine Leute	162
czy chcesz być tylko małpą / willst du bloß	162
twoje wielkie myśli / deine großen Gedanken	162
strzeż się / hüte dich	162
chcesz je schwytac? / willst du sie fangen?	163
nie gniewajcie się na mnie / zürnt mir nicht	163
wyciągaj rękę do małych przypadków / strecke die Hand	163
Gdy się wznosicie / Steigt ihr	163
wy sztywni mędrzy / ihr steifen Weisen	164
czy kocham was? / liebe ich euch?	164
Wrzuc swój ciężar w głębinę! / Wirf dein Schweres	164
Wiedźma / Die Hexe	164
ach, że sądziłeś / ach, dass du glaubtest	165
Godzina wieczorna / Stunde des Abends	165
Żegluga-sława / Wasserfahrt-Ruhm	165
Że tego się nie da odeprzeć / Dergleichen mag nicht	165
Na wysokościach jest mój dom / Auf Höhen	165
obcy oddech wionie... / ein fremder Atem	166
szanuj, co ma tak delikatną skórę! / schone, was solch	166
Mądrości, których jeszcze żaden uśmiech / Wahrheiten,	
die noch	166
Powolne oczy / Langsame Augen	166
Chcesz w cierniach chwytac? / Willst du in Dornen	166
zmęczony wędrowiec / ein müder Wanderer	167

Poza Północą, poza lodem, poza dzisiaj / Jenseits des Nordens	167
błyskawicą się stała moja mądrość / ein Blitz wurde	167
powiedz, miłośniku zagadek / rate, Rätselfreund	167
więzień, który wyciągnął... / ein Gefangener, der	167
to tylko uwalnia od wszystkich cierpień / dies allein erlöst	168
jesteś silny? / bist du stark?	168
stworzyli swojego boga / sie haben ihren Gott	168
tu one stoją / da stehn sie da	168
statecznie, ufnie / fleißig, traulich	168
kuca, czeka / er kauert, er lauert	169
jakże są zimni, ci uczeni / sind sie kalt	169
czemu się rzucił ze swej wysokości / was warf er sich	169
sam wilk ujął się za mną / ein Wolf selbst zeugte	169
nowym szczęściem	169
zwozić – to na wojnie wszystko / täuschen – das	169
Sława / Ruhm	170
czy podstęp jest lepszy niż przemoc? / ist List besser	170
Ruiny gwiazd / Trümmer von Sternen	170
myśl / ein Gedanke	170
od tego zacząłem / damit begann ich	170
kiedy żaden głos / als keine Stimme	170
kiedy się czegoś nie ma / was man nicht hat	171
Nocą, gwiaździste niebo / Nachts, bestirnter Himmel	171
ziemskimi światłami / von irdischen Lichtern	171
Jutrzenka / Die Morgenröte	171

A. L. – Posłowie	173
------------------	-----

Aneks:

F. Nietzsche – List do przyjaciela	181
------------------------------------	-----

E. Förster-Nietzsche – Przedmowa do Pism

młodzieńczych	185
---------------	-----

Alfabetyczny spis wierszy	191
---------------------------	-----

Spis rzeczy i objaśnienia	199
---------------------------	-----

Układ tomu	210
------------	-----